

ظرفیت‌های گردشگری تاریخی و تأثیر آن در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: سکونتگاه‌های روستایی ناحیه سلطانیه استان زنجان)

ناصر شفیعی ثابت^{۱*}، جواد قربانی^۲، رحیمه بهمنی^۲

۱- استادیار دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه شهید بهشتی

پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۱۱/۲

تأیید نهایی مقاله: ۱۳۹۷/۵/۱۷

چکیده

برای سنجش ظرفیت‌های گردشگری تاریخی و برای بهبود عملکرد آن، واکاوی ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی در توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی ضروری است. زیرا متناسب با ظرفیت گردشگری تاریخی و با توجه به فراهم بودن زیرساخت‌ها و خدمات رفاهی و پشتیبان گردشگری، اثرات فضایی و پیامدهای محیطی - اکولوژیک، اجتماعی - اقتصادی و کالبدی آن به شکل مثبت یا منفی نمود پیدا می‌کند که در میزان توسعه یافتگی سکونتگاه‌های روستایی مقصد گردشگری نیز اثرگذار است. بر این مبنا، این تحقیق با هدف سنجش تأثیرات ظرفیت‌های گردشگری تاریخی در توسعه روستایی به روش توصیفی - تحلیلی بر روی ۳۱۹ خانوار نمونه تصادفی در ۱۲ سکونتگاه روستایی در ناحیه سلطانیه انجام شد. برای سنجش شاخص‌های سطح توسعه یافتگی سکونتگاه‌های روستایی تعداد ۷۹ گویه و در قالب ابعاد محیطی - اکولوژیک، منابع گردشگری، اجتماعی - اقتصادی و کالبدی سنجیده شد. هم‌چنین، مؤلفه اثرگذار نیز در قالب ۱۴ شاخص بررسی شد. نتایج دلالت بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین شاخص‌های ظرفیت پذیرش گردشگر، ظرفیت ایجاد واحدهای پذیرایی، و ظرفیت ایجاد خدمات رفاهی با شاخص‌های ابعاد توسعه پایدار روستایی در ناحیه سلطانیه دارد. در مقابل، شاخص ظرفیت اجرای تور گروهی، ظرفیت ایجاد واحدهای اقامتی و خدمات پشتیبانی در تبیین توسعه پایدار روستایی در روستاهای ناحیه سلطانیه جایگاه خود را نیافته است. بنابراین، ارتقاء شاخص‌های ظرفیت‌های گردشگری تاریخی برای دستیابی به توسعه پایدار روستایی به مثابه یکی از راهبردهای اثرگذار ضرورت دارد که مورد توجه سیاستگذاران و متولیان امر گردشگری قرار گیرد تا زمینه و زیرساخت‌های لازم برای تحقق آن‌ها فراهم شود.

واژه‌های کلیدی: توسعه پایدار، ظرفیت‌های موجود و بالقوه، گردشگری تاریخی، سلطانیه.

مقدمه

گردشگری در این گونه مکان‌ها، آثار و پیامدهای مثبت و منفی گردشگری بر توسعه سکونتگاه‌های روستایی متفاوت است. در واقع، عملکرد مثبت گردشگری در سکونتگاه‌های محلی که با مشارکت مردم محلی در امر گردشگری محقق می‌شود، باعث ایجاد حس اعتماد و اطمینان بین مردم محلی از گردشگری و افزایش سطح رضایت آن‌ها از عملکرد گردشگری می‌شود. در مقابل، کم توجهی به مشارکت مردم محلی در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در مکان‌های تاریخی پیامدهای منفی زیست محیطی، اجتماعی-اقتصادی را به همراه دارد (پورتر و سالارز، ۲۰۰۵؛ پاتل ۲۰۱۲). بدین ترتیب، مکان‌های دارای آثار تاریخی و باستانی از پتانسیل و ظرفیت‌های قابل توجهی برای جذب گردشگران، توسعه زیرساخت‌های اقامتی و پذیرایی، توسعه صنایع دستی برای عرضه به گردشگران، عرضه محصولات کشاورزی و غذاهای محلی برخوردار است. بنابراین، توجه به این گونه پتانسیل‌ها در برنامه‌ریزی‌های توسعه در راستای برقرار کردن تعامل مثبت و منطقی میان گردشگران و ساکنان روستایی مقصد گردشگری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و باعث بهبود شاخص‌های محیطی-اکولوژیک و اجتماعی-اقتصادی توسعه پایدار روستایی و در نتیجه میزان رضایتمندی روستاییان از عملکرد گردشگری تاریخی می‌شود. در ناحیه تاریخی سلطانیه، این شرایط به دلیل استقرار آثار تاریخی و باستانی بسیار جذاب، قابل مشاهده است. اما در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری در منطقه زنجان و ناحیه سلطانیه، به دلیل کم توجهی به ظرفیت‌های گردشگری تاریخی و توانمندی عرضه‌کنندگان محلی و ساکنان روستایی برای شراکت

گردشگری تاریخی در مکان‌های دارای میراث فرهنگی و تاریخی با ارزش صورت می‌پذیرد. «انجمن ملی حفاظت از آثار تاریخی^۱»، گردشگری تاریخی و باستانی را به عنوان سفر برای تجربه مکان‌ها، صنایع دستی و فعالیت‌هایی که نشان دهنده تاریخ گذشته افراد است، تعریف می‌کند. در این راستا، آثار باستانی در بر گیرنده منابع فرهنگی و تاریخی است (توریسم تاریخی، ۲۰۱۴). گرچه آثار تاریخی و باستانی به آنچه که از گذشته به ارث رسیده، اشاره دارد. اما در دوران معاصر، به مثابه ابزاری برای توسعه گردشگری به کار گرفته می‌شود (نولان، ۱۹۹۲؛ چابرا ۲۰۰۹) به سخن دیگر، در بسیاری از کشورها آثار تاریخی پیوند عمیقی با گردشگری داشته؛ و از دهه ۱۹۸۰ به دلیل انعطاف پذیری صنعت جهانی گردشگری در کنار بخش‌های مختلف آن مطرح شده؛ که گردشگران زیادی را به سوی خود جذب می‌کند (پون، ۱۹۸۹؛ پاتل، ۲۰۱۲). بدین ترتیب، مکان‌های تاریخی به مثابه کانون‌های جذب گردشگر ظرفیت‌ها و منافع بالقوه فراوانی برای جامعه میزبان در راستای توسعه پایدار فراهم می‌سازد. به گونه‌ای که در سال‌های اخیر، به دلیل افزایش توجه و آگاهی نسبت به مکان‌های تاریخی بسیاری از آن‌ها حفظ شده است. همچنین، توسعه زیرساخت‌های رفاهی و پشتیبان گردشگری در مکان‌های دارای آثار تاریخی، باعث افزایش جذب گردشگر در آن‌ها شده؛ که بر این اساس در توسعه سکونتگاه‌های روستایی مقصد گردشگری تاریخی اثرگذار است (مک مانس، ۱۹۹۷؛ حیدرآبادی، ۲۰۰۸). متناسب با نحوه عملکرد گردشگران در مکان‌های تاریخی و متناسب با شکل‌پذیری و گسترش زیرساخت‌های رفاهی و پشتیبان

از طریق منابع گردشگری برای همه، نه فقط برای گروهی خاص مورد توجه است. در این زمینه، استفاده از کارکنان محلی می‌تواند اشتغال محلی را تقویت کند و بهبود پایداری اجتماعی-اقتصادی را تضمین نماید (UN, 2012). بر این مبنای، گردشگری به مثابه یکی از بزرگ‌ترین و سریع‌ترین صنعت گسترش یافته در جهان، باعث پایداری و توسعه پایدار محیطی-اکولوژیک کالبدی-زیربنایی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و کالبدی زیربنایی سکونتگاه‌های مسیر و مقصد می‌گردد. «تلفر و شارپلی» معتقدند عرضه کنندگان محلی خدمات گردشگری، از طریق مشارکت در برنامه‌ریزی توسعه آن می‌توانند در بهبود شاخص‌های محیط زیستی مؤثر باشند. هم-چنین، شراکت عرضه کنندگان محلی گردشگری و جامعه محلی در سرمایه‌گذاری‌های مربوط به مراکز پذیرایی و اقامتی در تحولات کالبدی گردشگری و ارتقاء ابعاد پایداری آن تأثیر زیادی داشته باشند (تلفر و شارپلی، ۲۰۰۸). با این وجود، آن‌ها نیاز دارند که از طریق ارایه قوانین و تسهیلات مناسب برای ایجاد محیطی پایدار تقویت شوند (UN, 2012)، تا بتوانند باعث ارتقاء شاخص‌های توسعه پایدار روستایی سکونتگاه‌های مسیر و مقصد گردشگری را فراهم سازند. بنابراین، یکی از مهم‌ترین ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری، مشارکت مردم محلی است که باعث می‌شود، آن‌ها ضمن کنترل خود، به رشد کافی و آمادگی لازم برای پذیرش مسئولیت‌های بیشتر در آینده دست یابند و احساس تعلق و رضایتمندی بیشتری نسبت به فعالیت‌های محیط پیرامون خود داشته باشند (شفیعی‌ثابت و هراتی فرد، ۱۳۹۴). در ادبیات توسعه، فرایند مشارکت ذینفعان محلی گردشگری به واسطه بهبود عملکرد گروهی، بهبود وضعیت شغلی، کنترل کار شخصی، و غیره، که از

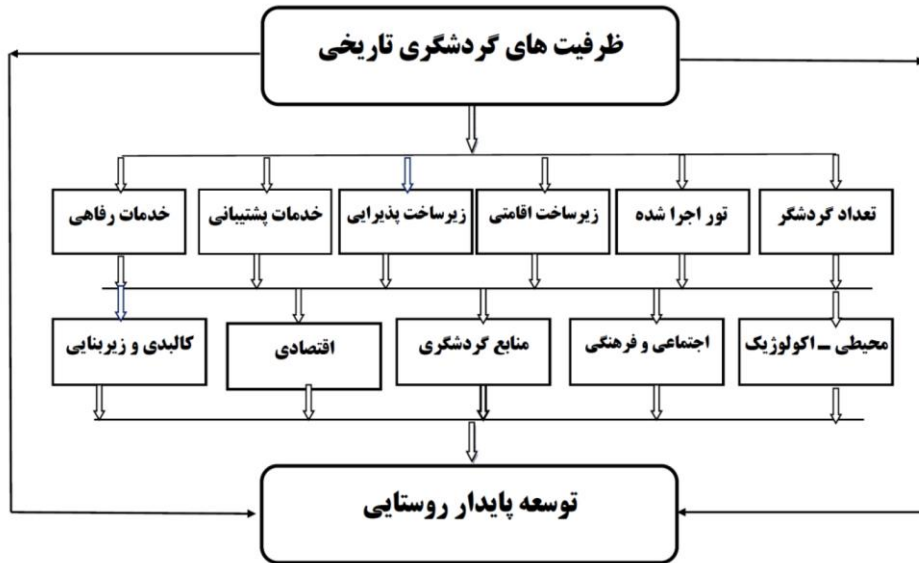
سرمایه‌گذاری برای گسترش زیرساخت‌های اقامتی و پذیرایی سازگار با محیط زیست، چالش‌های متعدد محیط زیستی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و کالبدی و زیربنایی پشتیبان و رفاهی گردشگری تاریخی در این ناحیه ایجاد کرده است. از این‌رو، پرداختن به موضوع مسأله در ارتباط با ایجاد تناسب و سازگاری میان ظرفیت‌های گردشگری تاریخی و عملکرد مناسب آن و شاخص‌های توسعه گردشگری تاریخی و استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی-اقتصادی و ساختاری سکونتگاه‌های روستایی در ارتباط با گردشگری در ناحیه مورد مطالعه در فراگرد توسعه پایدار روستایی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بر این شالوده، برای دستیابی به اهداف مذکور، این پژوهش به دنبال پاسخگویی به مهم‌ترین پرسش زیر است. ظرفیت‌های بالفعل و بالقوه گردشگری تاریخی ناحیه سلطانیه تا چه اندازه در توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی این ناحیه اثرگذار است؟ برای تبیین نظری این مقوله، در ادبیات توسعه، هدف اصلی توسعه پایدار گردشگری گسترش فعالیت‌ها و خدمات مربوط به گردشگری و مدیریت آن است، به نحوی که منافع اجتماعی-اقتصادی آن برای مردم محلی باشد و در عین حال لازم است از جذابیت‌ها و منافع آن که سبب جذب گردشگر می‌گردد، حفاظت شود (I.T.O, 2005). ایده پایداری ابعاد گوناگونی دارد. با این حال، مهم‌ترین آن‌ها، شامل ابعاد طبیعی-اکولوژیک، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و کالبدی است. در فرایند توسعه پایدار گردشگری، توجه به تنوع و گوناگونی ابعاد پایداری توسعه ضروری است (خیرات و ماهر، ۲۰۱۲). هدف پایداری اجتماعی-اقتصادی تأمین نیازها، آرزوها و آمال ساکنان منطقه در این زمینه در بلند مدت است. به عبارت دیگر، پایداری اجتماعی-اقتصادی

بر ارتقاء شاخص‌های توسعه گردشگری تاریخی و سکونتگاه‌های مسیر و مقصد گردشگری در میزان توسعه یافتگی سکونتگاه‌های روستایی آن‌ها نیز اثرگذار است. در ارتباط با سنجش ظرفیت‌های گردشگری تاریخی و تأثیرات آن در توسعه پایدار روستایی، مطالعات متعددی صورت گرفته است. البته، بیشتر این مطالعات در ایران، مربوط به حوزه‌های گردشگری به شکل عام است. رویکردی که در این پژوهش مورد تاکید است و به همین جهت هم، این تحقیق را از دیگر مطالعات و بررسی‌های گردشگری، متمایز می‌سازد، توجه به ظرفیت‌های گردشگری تاریخی و تأثیر آن بر ارتقاء شاخص‌های توسعه پایدار روستایی مسیر و مقصد گردشگری است. در ادامه، تعدادی از این مطالعات هم در منابع خارجی و هم در منابع فارسی معرفی شده است (جدول ۱).

مدل نظری پژوهش

براساس مبانی نظری و ادبیات موضوع که به‌طور خلاصه ارائه شد، رویکرد پژوهش حاضر بر اساس مدل مفهومی ارائه می‌شود (نمودار شکل ۱). بر اساس این مدل، فرض اصلی این است که گردشگری تاریخی با همه شاخص‌های آن دارای ظرفیت‌های زیادی برای توسعه پایدار روستایی مسیر و مقصد گردشگری است و جریان تأثیر و تأثر میان آن‌ها وجود دارد.

طریق ایجاد و گسترش نفوذ مبتنی بر صلاحیت افراد و گروه‌ها بر تمام قلمروها و وظایف صورت می‌گیرد، باعث بهبود کیفیت زندگی افراد می‌شود (گورلیک، ۲۰۰۵؛ ایونس، ۲۰۱۰). برای مشارکت ذینفعان محلی گردشگری باید به عواملی مانند دانش و یا آموزش‌های مهارتی، روش‌های مناسب، عضویت در یک تشکل، اعتبارات خرد، اعتماد به نفس افراد، تحصیلات، دسترسی به منابع و حمایت سیاسی توجه نمود (روسبرگ و کروس، ۲۰۱۵؛ شارما و کیرکمن، ۲۰۱۵). بنابراین لازم است در برنامه‌ریزی گردشگری تاریخی-فرهنگی به مقوله مشارکت ساکنان محلی در مسیر و مقصد گردشگری توجه شود، این مقوله می‌تواند نقش بسیار مهمی در کاهش فقر در مناطق محروم و دور افتاده که دارای منابع غنی فرهنگی و غیرمادی نظیر آداب و رسوم و فولکلور هستند، بازی کند. همچنین، تغییر در ساختار و نقش‌های اجتماعی، کاهش نابرابری‌های اجتماعی و کمک به حفظ میراث فرهنگی را می‌توان از جمله نقش‌های اجتماعی و فرهنگی افزایش درک متقابل، برانگیختن حس گردشگری از طریق مشارکت در هر دو گروه گردشگران و جامعه محلی در فراگرد توسعه پایدار برشمرد (UNWTO, 2010). بنابراین، توجه به وجه نظر و خواسته ساکنان روستایی مسیر و مقصد گردشگری، و مشارکت دادن آن‌ها در فرایند گسترش زیرساخت‌های گردشگری و خدمات رفاهی و پشتیبان آن علاوه

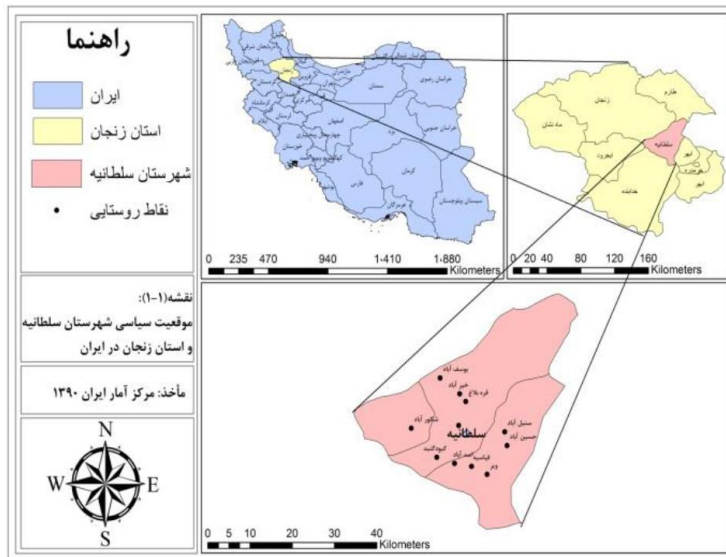

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش
 مأخذ: واکاوی براساس مبانی نظری و ادبیات موضوع

مواد و روشها

برای واکاوی مسئله و سؤالهای تحقیق، پژوهش حاضر به روش توصیفی-تحلیلی به تبیین ظرفیت‌های گردشگری تاریخی برای توسعه پایدار روستایی در ناحیه سلطانیه پرداخته است. ناحیه سلطانیه به دلیل دارا بودن آثار باستانی فراوان، هر ساله پذیرای خیل عظیمی از گردشگران داخلی و خارجی است. جامعه

آماري پژوهش تعداد ۲۵ روستای مسیر و مقصد گردشگری تاریخی شهرستان سلطانیه است. این شهرستان از ۴۸ درجه و ۴۸ دقیقه تا ۴۸ درجه ۵۵ دقیقه طول شرقی جغرافیایی و از ۳۶ درجه و ۳۶ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۵۰ دقیقه عرض شمالی جغرافیایی با ارتفاع ۱۸۸۰ متر از سطح دریا قرار گرفته است (شکل ۲).

شکل ۲: موقعیت ناحیه مورد مطالعه

چند متغیره استفاده شد نرم‌افزار اصلی مورد استفاده SPSS 21 بوده است. انتخاب و تبیین مؤلفه‌ها و شاخص‌های پژوهش با توجه به ادبیات و پیشینه موضوع و مشاهدات میدانی صورت گرفت. به طوری که شاخص‌های اثرگذار (ظرفیت‌ها و پتانسیل گردشگری تاریخی) از طریق ترکیب ۱۴ گویه شاخص‌های ظرفیت بالفعل و بالقوه به صورت رتبه‌ای (طیفی لیکرت از مقدار ۱ خیلی کم تا مقدار ۵ خیلی زیاد)، همچون: ۱- تعداد گردشگر ورودی موجود، ۲- ظرفیت پذیرش گردشگر، ۳- تعداد اجرای تور گروهی موجود، ۴- ظرفیت اجرای تور گروهی، ۵- تعداد واحدهای پذیرایی موجود، ۶- ظرفیت ایجاد و گسترش واحدهای پذیرایی، ۷- تعداد واحدهای اقامتی موجود، ۸- ظرفیت ایجاد و گسترش واحدهای اقامتی، ۹- تعداد واحدهای پشتیبانی موجود، ۱۰- ظرفیت ایجاد و گسترش واحدهای پشتیبانی، ۱۱- تعداد واحدهای رفاهی گردشگری، ۱۲- ظرفیت ایجاد و گسترش واحد های رفاهی گردشگری، ۱۳- حمل و نقل عمومی، ۱۴- ظرفیت ایجاد و گسترش حمل و نقل عمومی، ارزیابی شد. مؤلفه اثرپذیر (سطح توسعه یافتگی روستاهای مسیر و مقصد گردشگری) نیز با تعداد ۵ شاخص و ۷۹ گویه به شرح جدول ۲ سنجیده شد.

با توجه به استقرار روستاهای مسیر و مقصد گردشگری و میزان گردشگر پذیر بودن آنها، حدود ۵۰ درصد معادل ۱۲ روستا به صورت تصادفی انتخاب شد. حجم خانوار ۱۲ روستای نمونه (جامعه آماری خانوار) براساس داده‌های مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۰ برابر ۳۷۷۵ خانوار است. حجم نمونه محاسبه شده براساس روش کوکران و فرمول تعدیل آن (سرای، ۱۳۹۰)، با سطح اطمینان ۹۵٪ و دقت احتمالی ۵٪ و جامعه آماری ۳۷۷۵ خانوار، برابر ۳۱۹ سرپرست خانوار است که به صورت تصادفی به نسبت خانوار روستاهای مسیر و مقصد گردشگری انتخاب شد و به طور مستقیم از آنها پرسشگری به عمل آمد. برای تعیین پایایی سؤال‌های تحقیق، آلفای کرونباخ برای سؤال‌های کیفی معادل ۰/۷۹۲ بدست آمد. برای سنجش روایی سؤال‌های پرسشنامه (اعتبار)، با استفاده از روایی صوری (حافظ نیا، ۱۳۸۸)، نظرات کارشناسان خبره سازمان میراث فرهنگی استان و شهرستان، اساتید دانشگاه در زمینه موضوع تحقیق بررسی و جمع‌بندی گردید برای تعیین ارتباط بین مؤلفه‌های اثرگذار و اثرپذیر تحقیق از ضرایب هم‌بستگی کندال تائوبی استفاده شد. به منظور تعیین ارتباط کل شاخص‌های اثرگذار و اثرپذیر، از رگرسیون

جدول ۱: مطالعات صورت گرفته در راستای تحقیق

عنوان	مؤلفین	سال	محتوا / نتایج
حمایت ساکنان گردشگری قرمز در چین: اثر تعدیل کننده دولت مرکزی	زو و همکاران	۲۰۱۷	کم توجهی به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های محلی، عدم دسترسی ذینفعان محلی به منابع گردشگری، نبود تشریح مساعی و شفافیت سبب بی اعتمادی بین ذینفعان می‌شود؛ که همین امر باعث می‌شود هر فردی به دنبال منافع برای خود باشد. بدین ترتیب، رهبران می‌توانند به عنوان هدایت کننده گردشگری را در جهت صحیح هدایت نمایند.
گردشگری مبتنی بر جامعه در عمل: شواهد از سه جوامع ساحلی در بویچاسلن، سوئد	لیندستروم و لرسون	۲۰۱۶	این پژوهش بر اهمیت دانش و مهارت و دسترسی به منابع گردشگری و بهره‌مندی از تلفیق رویکرد "کارشناس محور" و "ذینفع محور" به منظور تقویت روابط و ایجاد اطمینان بین ذینفعان محلی تاکید کرده است. از این رو، همکاری ذینفعان به صورت گروهی در کشورهای اتحادیه اروپا به منظور بهره‌مندی از خلاقیت و مهارت یکدیگر برای کار گروهی مورد توجه قرار گرفته است.
کیفیت خدمات و وفاداری مشتری در گردشگری روستایی مالزی: اثر متقابل اعتماد	عثمان و سنتوزا	۲۰۱۳	این پژوهش نتیجه می‌گیرد، ایجاد رضایت در استفاده‌کنندگان از خدمات گردشگری باعث افزایش اعتماد آن‌ها در نواحی گردشگری روستایی می‌شود که در نتیجه در افزایش میزان سوددهی برای جامعه محلی از فرآیند گردشگری مؤثر است.
نگرش ساکنان نسبت به گردشگری روستایی در تاپوان: دیدگاه تطبیقی	چانگ	۲۰۱۳	این مطالعه، به بررسی اثرات گردشگری روستایی از دیدگاه جامعه میزبان پرداخته است. نتایج حاکی از وجود تفاوت بین دو الگوی گردشگری به لحاظ اثرات اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی و اقتصادی است.
یکپارچه سازی پایداری در تور اپراتور کسب و کار: یک رویکرد نوآورانه در گردشگری پایدار	خیرات و ماهر	۲۰۱۲	یافته‌های پژوهش نشان داد در صورتی که رشد پدیده گردشگری بدون برنامه باشد، منجر به طیفی از مشکلات، شامل تخریب محیط طبیعی، اجتماعی - فرهنگی می‌شود.
پیشنهاد گردشگری روستایی و مشارکت اجتماعی محلی در گامبیا	ازادجی و ولفن	۲۰۱۱	گردشگری می‌تواند با ایجاد شغل برای مردم محلی باعث تقویت همکاری بین بخش خصوصی و بخش دولتی و جامعه محلی شود. این همکاری باعث تقویت روابط اجتماعی و فرهنگی، تقویت دسترسی به زیرساخت‌های لازم برای تسهیل در رفت و آمد می‌شود.
اثرات توسعه گردشگری بر معیشت‌های روستایی در دلنا اوکوانگو، بوتسوانا	امیایو و ایسترازه	۲۰۱۰	نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که توسعه گردشگری در روستاهای بوتسوانا منجر به بهبود معیشت شده است. این امر باعث شده ساکنان محلی دیدی مثبت به پدیده گردشگری داشته باشند.
محیط زیست مدیریتی زنجیره تامین در صنعت گردشگری: در مورد اپراتورهای تور بزرگ	بادیانی	۲۰۰۹	این پژوهش نتیجه می‌گیرد که فعالیت گردشگری در عین حالی که می‌تواند منافع اقتصادی داشته باشد؛ باعث جریان‌های منفی نیز در سطح منطقه می‌گردد. از این رو، عرضه کنندگان محلی به عنوان واسط می‌توانند در تقویت آموزش مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان خدمات گردشگری نقش به سزایی داشته باشند.
کیفیت خدمات در گردشگری روستایی: رویکرد پیشنهادی	کومار	۲۰۰۸	یافته‌های این پژوهشی نشان داد، برای بهبود کیفیت خدمات در بخش گردشگری روستایی، رضایت روستائیان، رضایت گردشگران و بهبود فرآیند خدمات‌رسانی ضروری است.
مقیاس‌ها برای اندازه‌گیری و کیفیت خدمات در صنعت گردشگری یک رویکرد فاکتور دوم مرتبه	نارایان و همکاران	۲۰۰۸	نتایج این تحقیق نشان می‌دهد مهمان نوازی، غذا، تدارکات و امنیت تأثیر قابل توجه بر رضایت گردشگران و در نهایت توسعه سکونتگاه‌های مسیرو مقصد گردشگری دارد.
بررسی رابطه بین عملکرد حمل و نقل عمومی و رضایت مقصد	تامپسون و همکاران	۲۰۰۷	در این تحقیق نتیجه‌گیری شد، توسعه خدمات رفاهی و پشتیبان گردشگری در میزان جذب گردشگر و توسعه سکونتگاه‌های مقصد گردشگری اثرگذار است.
نگرش ساکنان محلی نسبت به گردشگری در روستای بیگودال، اوگاندا	لپ	۲۰۰۷	نتایج بررسی و دیدگاه روستائیان نسبت به توسعه گردشگری در روستاهای کشور اوگاندا و غنا نشان داد، توسعه صنعت گردشگری، باعث بهبود خدمات زیر بنایی و رفاهی در این دو کشور شده، و سطح توسعه سکونتگاه‌های روستایی نیز بالا رفته و نگرش مثبتی نسبت به گردشگری در بین ساکنان محلی ایجاد شد.
امکان‌سنجی توسعه گردشگری بارویکرد سیستمی در روستاهای حاشیه کویرمیان اراک	رضوانی و مرادی	۱۳۹۱	به دلیل عدم شناخت گردشگران و نیز فقدان برنامه بازاریابی و تبلیغات، تقاضای گردشگری در وضع موجود در منطقه مورد مطالعه در حد ضعیف است. همچنین، عناصر تشکیل دهنده عرضه گردشگری، شامل شاخص‌های جاذبه‌ها، حمل و نقل، زیرساخت‌ها و خدمات، پیشبرد فروش و مشارکت در حد خوب می‌باشد.
اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظر سنجی از روستائیان دره کن و سولقان	مهدوی و همکاران	۱۳۸۷	نتایج این پژوهش نشان داد که اثرات گردشگری در زمینه‌ی اقتصادی محدود بوده و به جز اشتغال زایی و درآمدزایی اندک، موجب بالا رفتن قیمت‌ها و سودآوری زمین شده است. در زمینه‌ی اجتماعی، گردشگری با اثرات مثبت بیشتری نظیر افزایش سواد، بهداشت فردی و عمومی، افزایش تعامل با نواحی همجوار، و کاهش مهاجرت همراه بوده است.
بررسی ظرفیت تحمل حوزه مقصد گردشگری با تأکید بر جامعه میزبان	رهنمایی و همکاران	۱۳۸۷	در بررسی ظرفیت تحمل حوزه مقصد گردشگری با تأکید بر جامعه میزبان در منطقه کلاردشت نشان دادند که از بُعد جامعه میزبان در رابطه با نوع گردشگران خود ظرفیت تحمل متفاوتی دارد. همچنین، از بُعد جامعه میزبان، وضعیت ظرفیت تحمل حوزه کلاردشت، تحت تأثیر نگرش مردم نسبت به گردشگران مؤثرتر به لحاظ عملکردی (میزان تأثیر گذاری بر محیط) و ... می‌باشد.

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۲: ابعاد و شاخص‌های سطح توسعه یافتگی سکونتگاه‌های روستایی از ظرفیت گردشگری تاریخی

ابعاد	شاخص‌ها
محیطی - اکولوژیک	- تخریب و کاهش تنوع زیستی - افزایش میزان آلودگی آب و کمبود آن - افزایش آلودگی خاک و کاهش ظرفیت آن - افزایش میزان آلودگی صوتی و آلودگی هوا - تخریب پوشش گیاهی و مرتعی و کاهش جاذبه‌ها - تخریب و تغییر کاربری اراضی کشاورزی - آلودگی و شلوغی ترافیک - افزایش پسماندها و فاضلاب‌های ایجاد شده - تخریب محیط در نتیجه ساخت و ساز بیش از حد خانه دوم - تخریب و تجاوز به حریم منابع طبیعی - افزایش میزان زباله و مواد زائد در مقصد - تخریب مناظر و چشم اندازهای طبیعی - کاهش کیفیت محیط زیست.
اجتماعی و فرهنگی	- ارتقاء سطح استاندارد زندگی مردم - بهبود و توسعه امکانات و تسهیلات تفریحی - بهبود وضع زیرساخت‌ها و خدمات عمومی - افزایش سطح آگاهی - زنده نگه داشتن فرهنگ محلی و هویت فرهنگی - تبادل فرهنگی مثبت میان ساکنان و گردشگران - افزایش ازدحام و شلوغی در سطح حوزه - افزایش اعمال غیر قانونی (جرم و...) - پایین آمدن کیفیت محیط زندگی ساکنان - کاهش صمیمیت خانوادگی و اجتماعی - ایجاد مشکل برای جوانان در تامین زمین و مسکن - فشار تقاضا بر خدمات و زیر ساخت‌ها - الگوبرداری ساکنان بومی از رفتار و منش گردشگران - افزایش قدرت چانه زنی و دخالت در تصمیم‌گیری‌های محلی - بهبود سطح تحصیلات مردان روستا - بهبود سطح تحصیلات زنان روستا - بهبود وضع زیرساخت‌ها و خدمات عمومی - بهبود دخالت ساکنان محلی در امور گردشگری - بهبود نحوه آموزش در زمینه‌های گردشگری - ارتقای توانمندی فردی و گروهی ساکنان محلی در ارتباط با گردشگری - ارتقای مهارت‌های فردی و خانوادگی - حمایت از حفاظت منابع طبیعی و تاریخی - درک اهمیت منابع در آینده مقصد از طرف جامعه محلی - مشارکت در مدیریت و برنامه‌ریزی منابع گردشگری.
اقتصادی	- ایجاد یا افزایش درآمد ساکنان محلی - افزایش فرصت‌های شغلی - اشتغال افراد غیر بومی در مشاغل سودآور و کلیدی بخش گردشگری - اشتغال افراد بومی در مشاغل سودآور و کلیدی بخش گردشگری - افزایش اشتغال زنان روستا - گسترش صنایع دستی محلی - افزایش شغل‌های جدید - توسعه بازاری‌های محلی - کاهش بیکاری جوانان روستایی - گسترش مشاغل خدماتی - افزایش هزینه کالا و خدمات (هزینه زندگی مردم) - بهبود قیمت زمین و مسکن - بهبود امنیت شغلی - بهبود وضعیت سرمایه‌گذاری‌های خصوصی در بخش خدماتی و رفاهی - نوسان فصلی درآمد مردم - بهبود وضعیت قدرت خرید اهالی روستا - جذب بازدیدکنندگان بیشتر - بهبود وضعیت فقر در روستا.
کالبدی و زیرساختی	- حفظ بناها و بافت‌های قدیمی روستا - بهبود وضعیت معابر و راه‌های ارتباطی روستا - بهبود وضعیت شبکه ارتباطی تلفن ثابت - بهبود وضعیت شبکه ارتباطی تلفن همراه - بهبود وضعیت شبکه آبرسانی روستا - بهبود وضعیت شبکه برق‌رسانی و روشنایی معابر روستا - بهبود وضعیت شبکه گازرسانی روستا - بهبود وضعیت بافت و الگوی معماری مسکن - بهبود وضعیت دسترسی به خدمات و امکانات حمل و نقل - بهبود وضعیت ساخت و سازهای مسکونی - بهبود وضعیت رستوران‌های محلی - بهبود امکانات رفاهی و ورزشی - بهبود امکانات بهداشتی و درمانی - بهبود وضعیت زیرساخت اقامتی و پذیرایی - بهبود وضعیت سرویس‌های بهداشتی.
منابع گردشگری	- نقش گردشگری در کمک اقتصادی به حفاظت از منابع - نقش گردشگری در توجیه اقتصادی حفاظت از منابع - توسعه و بهبود کیفیت منابع گردشگری - آسیب زدن به منابع و وارد کردن خسارت به آن - افزایش سطح آگاهی مردم نسبت به اهمیت منابع - افزایش سطح آگاهی و حساسیت مسئولین و مدیران نسبت به اهمیت منابع - مشارکت گردشگران در امر حفاظت و صیانت از منابع - ایجاد احساس خاص سپاس و احترام (شگفتی) به طبیعت و آثار تاریخی در گردشگر

مآخذ: واکاوی براساس مبانی نظری و ادبیات موضوع

نتایج

- ویژگی عمومی پاسخگویان

سال است. حدود ۶۷ درصد پاسخگویان نیز بین ۳۵ تا ۵۰ سال سن داشتند (جدول ۳).

از مجموع ۳۱۹ خانوار نمونه تصادفی، حدود ۶۲/۷ درصد پاسخگویان مرد و معادل ۳۷/۳ درصد زن بودند. میانگین سنی پاسخگویان حدود ۴۵

جدول ۳: توزیع پاسخگویان بر حسب جنس و سن در ناحیه مورد مطالعه

پاسخگویان	متغیر		شرح
	فرآوری	درصد	
۶۲/۷	۲۰۰	مرد	جنسیت
۳۷/۳	۱۱۹	زن	
۱۰۰	۳۱۹	جمع	
۳۷/۶	۱۲۰	۳۰-۳۹	سن
۴۷	۱۵۰	۴۰-۴۹	
۹/۴	۳۰	۵۰-۵۹	
۶	۱۹	۶۰ سال بالاتر	جمع
۱۰۰	۳۱۹		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

شاخص‌های ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی و تمامی ابعاد توسعه پایدار روستایی رابطه مثبت و معنادار در سطح ۹۹ درصد وجود دارد (جدول ۴). بر این شالوده، ارتقاء سطح پایداری تمامی ابعاد توسعه (محیطی-اکولوژیک، اجتماعی-اقتصادی و کالبدی و زیربنایی) در روستاهای مورد مطالعه در ارتباط با بهبود شاخص‌های ظرفیت گردشگری تاریخی در آن‌ها است. همچنین سنجش رابطه بین شاخص‌های ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی و توسعه پایدار روستاهای ناحیه سلطانیه، براساس نتایج محاسبه ضریب هم-بستگی کندال-تائوبی دلالت بر وجود رابطه مثبت و معنادار در سطح ۹۵ و ۹۹ درصد بین آن‌ها مطابق جدول ۵ دارد. بدین ترتیب، با ارتقا سطح ظرفیت‌های موجود گردشگری تاریخی همچون: اجرای تور گروهی به وسیله عرضه‌کنندگان محلی، منطقه‌ای و ملی، ایجاد و گسترش کمپ‌های اقامتی و پذیرایی و خدمات پشتیبانی و رفاهی

سنجش ظرفیت‌های گردشگری تاریخی برای توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی: سطح توسعه‌یافتگی سکونتگاه‌های مسیر و مقصد گردشگری از طریق مجموع شاخص‌های محیطی-اکولوژیک، منابع گردشگری، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، کالبدی و زیربنایی مطابق جدول ۲ سنجیده شد. به گونه‌ای که نماگرهای مؤلفه اثرگذار (۱۴) شاخص ترکیبی ظرفیت‌های بالفعل و بالقوه گردشگری تاریخی) و ابعاد اثرپذیر به صورت رتبه-ای (طیفی لیکرت از مقدار ۱ خیلی کم تا مقدار ۵ خیلی زیاد) از میانگین پاسخ‌های خانوارهای روستایی نمونه تصادفی حاصل شد.

رابطه بین شاخص‌های ابعاد توسعه پایدار روستایی با ظرفیت‌های گردشگری تاریخی: به منظور تحلیل رابطه بین شاخص‌های ترکیبی ظرفیت‌های گردشگری تاریخی و شاخص‌های ترکیبی ابعاد توسعه پایدار روستاهای ناحیه سلطانیه، با توجه به رتبه‌ای بودن شاخص‌ها از ضریب هم‌بستگی کندال-تائوبی استفاده شد. نتایج نشان داد، بین

گردشگری در روستاهای ناحیه سلطانیه، علاوه بر توسعه‌یافتگی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی
پایداری ابعاد مختلف گردشگری تاریخی، سطح مورد مطالعه نیز افزایش خواهد یافت.

جدول ۴: رابطه بین ابعاد محیطی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی توسعه پایدار روستایی با شاخص‌های ظرفیت‌های گردشگری تاریخی

وجود رابطه	Kendall's tau_b test sig	r	sd	Mean	مؤلفه اثرگذار	ابعاد مؤلفه اثرپذیر
دارد	۰/۰۰۰**	۰/۵۸۳	۰/۸۵۰	۱/۹۱		محیطی - اکولوژیک
دارد	۰/۰۰۰**	۰/۶۲۰	۰/۹۴۶	۲/۰۳	ظرفیت‌های گردشگری تاریخی	منابع گردشگری
دارد	۰/۰۰۰**	۰/۶۷۰	۰/۸۱۲	۱/۷۲		اجتماعی و فرهنگی
دارد	۰/۰۰۰**	۰/۶۴۸	۰/۸۷۷	۱/۹۴		اقتصادی
دارد	۰/۰۰۰**	۰/۶۲۲	۰/۹۶۲	۱/۸۲		کالبدی و زیر بنایی

** معناداری در سطح ۹۹ درصد

جدول ۵: رابطه بین شاخص ظرفیت‌های گردشگری تاریخی با توسعه پایدار روستایی در ناحیه سلطانیه

وجود رابطه	Kendall's tau_b test Sig	r	Sd	Mean	مؤلفه اثرپذیر	شاخص ظرفیت‌های موجود و بالقوه (مؤلفه اثرگذار)
دارد	۰/۰۰۰**	۰/۵۸۳	۰/۷۸۳	۲/۰۱		ظرفیت پذیرش گردشگر
دارد	۰/۰۲۴*	۰/۶۲۰	۰/۸۲۱	۲/۱۷		ظرفیت اجرای تور گروهی
دارد	۰/۰۲۶*	۰/۶۷۰	۰/۷۱۹	۲/۰۳	توسعه پایدار روستایی	ظرفیت ایجاد و گسترش واحدهای اقامتی
دارد	۰/۰۰۳*	۰/۶۴۸	۰/۶۵۹	۲/۱۹		ظرفیت ایجاد و گسترش واحدهای پذیرایی
دارد	۰/۰۳۹*	۰/۶۲۲	۰/۶۴۳	۱/۸۹		ظرفیت ایجاد و گسترش خدمات پشتیبانی
دارد	۰/۰۰۰**	۰/۴۹۱	۰/۵۹۱	۲/۳۱		ظرفیت ایجاد و گسترش خدمات رفاهی

* معناداری در سطح ۹۵ درصد؛ ** معناداری در سطح ۹۹ درصد؛

استفاده مناسب از ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های با گردشگری تاریخی در روستاهای مسیر و مقصد گردشگری، شاخص‌های توسعه پایدار و پایداری این سکونتگاه‌ها نیز ارتقاء خواهد یافت.

در نهایت، بررسی رابطه بین شاخص ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی با توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی مورد مطالعه در ناحیه سلطانیه نشان از وجود رابطه مثبت و معنادار در سطح ۹۹ درصد دارد (جدول ۶). بر این اساس

جدول ۶: رابطه بین شاخص ظرفیت‌های گردشگری تاریخی با توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی در ناحیه سلطانیه

وجود رابطه	Kendall's tau_b test Sig	r	Sd	Mean	مؤلفه اثرپذیر	مؤلفه اثرگذار
دارد	۰/۰۰۰**	۰/۶۳۴	۰/۸۶۳	۲/۱۶	توسعه پایدار روستایی	ظرفیت‌های گردشگری تاریخی

** معناداری در سطح ۹۹ درصد

پایدار سکونتگاه‌های روستایی ناحیه سلطانیه با شاخص ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی، هم‌بستگی مناسبی به میزان ۰/۶۴۹ وجود دارد. هم‌چنین ۶۱/۳ درصد تغییرات متغیر وابسته توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی توسط شاخص ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی تبیین شده است (جدول ۷).

ارزیابی نهایی تأثیر ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی بر سطح توسعه روستایی: به منظور تحلیل و پیش‌بینی وضعیت تأثیرگذاری ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی بر توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی ناحیه سلطانیه و مشخص نمودن مؤلفه‌های اصلی تأثیرگذار، از آزمون رگرسیون چند گانه توام استفاده شد. طبق نتایج حاصله، میان توسعه

جدول ۷: نتایج رگرسیون شاخص‌های اثرگذار ظرفیت‌های گردشگری تاریخی بر توسعه پایدار روستاهای ناحیه سلطانیه

مدل	ضریب همبستگی چندگانه r	ضریب تعیین R^2	ضریب تعیین تعدیل شده R_{adj}	اشتباه معیار
۱	۰/۶۴۹	۰/۷۰۳	۰/۶۱۳	۰/۲۳۲

a Predictors ظرفیت پذیرش گردشگر، ظرفیت اجرای تور گروهی، ظرفیت ایجاد واحدهای اقامتی، ظرفیت ایجاد واحدهای اقامتی، ظرفیت ایجاد خدمات پشتیبانی، ظرفیت ایجاد خدمات رفاهی.

هم‌چنین بر اساس مقدار محاسبه شده برای F ، در سطح اطمینان ۹۹ درصد، می‌توان گفت که از نظر ساکنان محلی، ترکیب خطی مؤلفه اثرگذار به‌طور معناداری قادر به تبیین و پیش‌بینی تغییرات

جدول ۸: معناداری رگرسیون شاخص‌های اثرگذار شاخص ظرفیت‌های گردشگری تاریخی بر توسعه پایدار روستاهای ناحیه سلطانیه ANOVA(b)

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی df	میانگین مربعات	F	سطح معناداری sig
۱	۱۳۲/۷۰۱	۵	۲۶/۵۴۰	۲۷۲/۴۱۳	۰/۰۰۰**
	باقیمانده	۳۱۳	۰/۰۹۷		
	کل	۳۱۸			

a Predictors: ظرفیت پذیرش گردشگر، ظرفیت اجرای تور گروهی، ظرفیت ایجاد واحدهای پذیرایی، ظرفیت ایجاد واحدهای اقامتی، ظرفیت ایجاد خدمات پشتیبانی، ظرفیت ایجاد خدمات رفاهی.

b Dependent Variable: توسعه پایدار روستایی ** معناداری در سطح ۹۹ درصد

گردشگری تاریخی بوده که در این میان شاخص ظرفیت پذیرش گردشگر در شرایط موجود با ضریب تأثیر ۰/۳۸۵ بیشترین میزان اثر را بر توسعه پایدار روستایی داشته است (جدول ۹).

در نهایت، بر اساس ضریب استاندارد شده تأثیر مؤلفه اثرگذار بر مؤلفه اثرپذیر، نتایج نشان می‌دهد که شاخص‌های توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی مسیر و مقصد گردشگری ناحیه سلطانیه متاثر از ۴ شاخص ظرفیت‌های موجود و بالقوه

جدول ۹: ضرایب میزان شدت تأثیرات شاخص‌های مؤلفه اثرگذار و اثرپذیر (a) Coefficients

مدل	شرح	ضریب استاندارد B	Std	ضریب استاندارد β	T	سطح معناداری sig
۱	عرض از مبدا	۰/۵۴۷	۰/۰۶۶		۱۶/۰۶۲	۰/۰۰۰**
	ظرفیت پذیرش گردشگر	۰/۱۹۳	۰/۰۳۴	۰/۳۸۵	۹/۶۲۸	۰/۰۰۰**
	ظرفیت ایجاد و گسترش واحدهای پذیرایی	۰/۲۰۱	۰/۰۲۱	۰/۳۴۶	۶/۹۶۱	۰/۰۰۰**
	ظرفیت ایجاد و گسترش خدمات پشتیبانی	۰/۱۵۶	۰/۰۲۶	۰/۲۰۳	۵/۹۹۵	۰/۰۰۶*
	ظرفیت ایجاد و گسترش خدمات رفاهی	۰/۱۵۳	۰/۰۲۲	۰/۲۳۹	۶/۶۶۰	۰/۰۰۱**

a: Dependent Variable: توسعه پایدار روستایی **معناداری در سطح ۹۹ درصد *معناداری در سطح ۹۵ درصد

بر این شالوده، براساس دیدگاه پاسخگویان، در حال حاضر شاخص ظرفیت اجرای تور گروهی، ظرفیت ایجاد واحدهای اقامتی و ظرفیت ایجاد خدمات پشتیبانی در تبیین توسعه پایدار روستایی جایگاه خود را نیافته است. با توجه به رابطه مثبت و معنادار موجود بین شاخص ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی و توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی ناحیه سلطانیه توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اجرای تورهای گروهی، ایجاد و گسترش واحدهای اقامتی و خدمات پشتیبانی گردشگری در روستاهای مسیر و مقصد گردشگری در ناحیه سلطانیه، نقش آفرینی این شاخص‌ها را در فراگرد توسعه پایدار روستایی رقم خواهد زد.

نتیجه‌گیری

در ادبیات و متون توسعه، هدف اصلی توسعه پایدار گردشگری گسترش فعالیت‌ها و خدمات مربوط به گردشگری و مدیریت آن است، به نحوی که منافع اجتماعی-اقتصادی حاصل از آن برای مردم محلی باشد و باعث ارتقاء سطح توسعه و پایداری سکونتگاه‌های روستایی مسیر و مقصد گردشگری شود. در عین حال در این متون تأکید شده که لازم است از جذابیت‌ها و منابع (طبیعی و تاریخی) گردشگری نیز حفاظت شود. هم‌چنین، براساس این متون، مکان‌های دارای آثار تاریخی و

باستانی از پتانسیل و ظرفیت‌های قابل توجهی برای جذب گردشگران، توسعه زیر ساخت‌های اقامتی و پذیرایی، گسترش خدمات پشتیبانی و رفاهی گردشگری، توسعه صنایع دستی برای عرضه به گردشگران، عرضه محصولات کشاورزی و غذاهای محلی برخوردار است. بنابراین، توجه به این‌گونه پتانسیل‌ها در برنامه‌ریزی‌های توسعه در راستای برقرار کردن تعامل مثبت و منطقی میان گردشگران و ساکنان روستایی مسیر و مقصد گردشگری مورد تأکید قرار گرفته است. در این چارچوب در پژوهش حاضر، تأثیرات ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی بر توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی مسیر و مقصد گردشگری ناحیه سلطانیه مورد سنجش قرار گرفت. نتایج حاصل از محاسبات آماری دلالت بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین شاخص‌های ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی همچون: ظرفیت پذیرش گردشگر، اجرای تور گروهی، ظرفیت ایجاد و گسترش واحدهای اقامتی و پذیرایی، ظرفیت ایجاد و گسترش خدمات پشتیبانی و رفاهی با شاخص‌های ابعاد توسعه پایدار روستاهای ناحیه سلطانیه دارد. بر این شالوده، ارتقاء شاخص‌های ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی در روستاهای مورد مطالعه با ارتقاء شاخص‌های توسعه پایدار این روستاها همراه بوده است. هم‌چنین، مبتنی بر

در روستاهای ناحیه سلطانیه جایگاه خود را نیافته است. بر این مبنا، با توجه به تأثیرات شاخص ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی و توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی ناحیه سلطانیه توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اجرای تورهای گروهی، ایجاد و گسترش واحدهای اقامتی و خدمات پشتیبانی گردشگری، و ارتقاء ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های موجود در روستاهای مسیر و مقصد گردشگری در ناحیه سلطانیه برای رسیدن به توسعه و بهبود عملکرد اجتماعی-اقتصادی آن‌ها مورد تأکید است. سرانجام، ارتقاء سطح شاخص ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی برای دستیابی به توسعه پایدار روستاهای مورد مطالعه به مثابه یکی از راهبردهای اثرگذار ضرورت دارد که مورد توجه برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و متولیان امر گردشگری قرار گیرد تا زمینه و زیرساخت‌های لازم برای تحقق آن‌ها فراهم شود.

1-National Association for the protection of Historical Monuments

پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۶، ص ۱۷-۳۳.

-سرای، ح.، ۱۳۹۰. مقدمه‌ای بر نمونه‌گیری در تحقیق، تهران، چاپ دوم، انتشارات سمت، ۲۵۶ ص.

-شفیعی ثابت، ن. و هراتی فرد، س.، ۱۳۹۴. تأثیر مشارکت تورگردان‌ها در پایداری و توسعه سکونتگاه‌های محلی (مطالعه موردی: منطقه تهران و البرز)، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال چهارم، شماره ۱۳، ص ۹۳-۱۱۹.

آزمون رگرسیون به عمل آمده برای پیش‌بینی تأثیرات ظرفیت‌های موجود و بالقوه گردشگری تاریخی بر توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی مسیر و مقصد گردشگری ناحیه سلطانیه، اثرگذاری شاخص‌های ظرفیت پذیرش گردشگر، ظرفیت ایجاد و گسترش واحدهای پذیرایی، و ظرفیت ایجاد و گسترش خدمات پشتیبانی و رفاهی با شاخص‌های ابعاد توسعه پایدار روستاهای ناحیه سلطانیه آشکار گردید. بدین ترتیب، یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج حاصل از مطالعاتی چون: چانگ (۲۰۱۳)، عثمان و سنتوسا (۲۰۱۳)، عجدوجی و ولفگانگ (۲۰۱۱)، بودنیه (۲۰۰۹)، کومرا (۲۰۰۸) و مهدوی و همکاران (۱۳۸۷) مطابقت دارد. در مقابل، نتایج این پژوهش نشان داد، برخی از شاخص‌های مؤلفه اثرگذار نظیر: شاخص ظرفیت اجرای تور گروهی، ظرفیت ایجاد و گسترش واحدهای اقامتی و ظرفیت ایجاد خدمات پشتیبانی در تبیین توسعه پایدار روستایی

پانویس

2-I. T.O (Initiative Tour Operator)

منابع

-حافظ نیا، م.ر.، ۱۳۸۸. مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران، انتشارات سمت، ۴۰۹ ص.

-رضوانی، م.ر. و مرادی، م.ن.، ۱۳۹۱. امکان‌سنجی توسعه گردشگری با رویکرد سیستمی در روستاهای حاشیه کویر میقان اراک، فصلنامه اقتصاد و توسعه روستایی، سال یکم، شماره ۲، ص ۱۵-۴۰.

-رهنمایی، م.ت.، فرهودی، ر. ا.، دیتمان، آ. و قدمی، م.، ۱۳۸۷. بررسی ظرفیت تحمل حوزه مقصد گردشگری با تأکید بر جامعه میزبان، مجله

- مهدوی حاجیلویی، م.، قدیری معصوم، م. و قهرمانی، ن.، ۱۳۸۷. اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظرسنجی از روستاییان دره کن و سولقان، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۲، ص ۳۹-۶۰.
- Budeanu, A., 2009. Environment supply chain management in tourism: the case of large Tour operators, *Journal of Cleaner Production*, v.17(16), p. 1385-1392.
- Chuang, Sh., 2013. Resident's attitudes toward rural tourism in Taiwan: a comparative viewpoint, *Journal International Journal of Tourism Research*, v.15(2), p. 152-170.
- Chhabra, D., 2009. Proposing a sustainable marketing framework for heritage tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, v.17(3), p. 303-320.
- Edwards, J.L., Green, K.E. and Lyons, Ch.A., 2002. Personal Empowerment, Efficacy, and Environmental Characteristics, *Journal of Educational Administration*, v.40(1), p. 67-86.
- Evans, E.N., 2010. Liberation Theology, Empowerment Theory and Social Work Practice with the Oppressed *International Social Work*, p. 234- 235.
- Ezeudji, I.O. and Wolfgang, R., 2011. Rural Tourism Offer and Local Community Participation in the Gambia, *Tourism: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, v.6(2), p. 187-211.
- Gore lick, C., 2005. Organizational Learning vest the Learning Organization, a Conversation with a Practitioner, *In the Learning Organization*, v.12(4), p. 388-383.
- Heritage Tourism, 2014. National Trust for Historic Preservation, Retrieved 4, p. 1. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Heritage_tourism.
- Heidarabadi, S.M., 2008. Strategies for Planning Domestic and International Tourism Development of Qom Province with Emphasis on Religious Tourism, MASTER'S THESIS, available at: <http://epubl.luth.se/1653-0187/2008/024/LTU-PB-EX-08024-SE.pdf>.
- Initiative, Tour Operators 2005. Integrating sustainability into business, Management guide for responsible tour operators, United Nations, p. 1-63. http://www.toinitiative.org/fileadmin/docs/publications/Sustainability_in_Business_Management.pdf Accessed the 15th of August 2009, at 11:00.
- Kumra, R., 2008. Service Quality in Rural Tourism: A Prescriptive Approach, Conference: Tourism in India, Challenges Ahead, p. 425-431. www.academia.edu/.../RELIABILITY_OF_EBANKQUAL accessed 12.5.2014.
- Khairat, G. and Maher, A., 2012. Integrating sustainability into tour operator Business: an innovative approach in sustainable tourism, *Area Journal of Tourism*, v. 7(1), p. 213-233.
- Lepp, A., 2007. Residents attitudes towards tourism in Begody village, Uganda, *Tourism Management*, V. 28(3), p. 876- 885.
- Lindström, K.N. and Larson, M., 2016. Community-based tourism in practice: evidence from three coastal communities in Bohuslän, Sweden. *Bulletin of Geography, Socio-economic Series*, v. 33(33), p. 71-78.

- MC Manus, R., 1997. Heritage and tourism in Ireland-an unholy alliance? *Irish Geography*, v. 30(2), p. 90-98.
- Mbaiwa, J.E. and Stronza, A.L., 2010. The effects of tourism development on rural livelihoods in the Okavango Delta, Botswana, *Journal of Sustainable Tourism*, v.18(5), p. 635-656.
- Narayan, B., Rajendran, Ch. and Sai, L.P., 2008. Scales to Measure and Benchmark Service Quality in Tourism Industry a Second-Order Factor Approach, *Benchmarking: An International Journal*, v. 15(4), p. 469-493.
- Nolan, W., 1992. The Heritage Business: Problems and Possibilities, in, Nolan, W. (Ed.) *The Heritage Business; Present State and Future Prospects*, Interdisciplinary Centre for Local and Heritage Studies, University College Dublin, p. 1-19.
- Osman, Z. and Sentosa, I., 2013. Service Quality and customer Loyalty in Malaysian Rural Tourism: A Mediating Effect of Trust, *International Journal of Marketing Practices*, v. 1(1), p. 31-42.
- Patel, R., 2012. India's Tourism Industry – Progress and Emerging Issues, *A Journal of Economics and Management*, v.1(5), p. 1-10.
- Poon, A., 1989. Competitive strategies for a 'new tourism', in, Cooper, C. (ed.), *Progress in Tourism, Recreation and Hospitality Management*, Belhaven, London, v. 1, p. 91-102.
- Porter, B.W. and Noel, B.S., 2005. Heritage tourism, conflict, and the public interest, *International Journal of Heritage Studies* (Special issue), v.11(5), p. 361-370.
- Ross Berger, R.J. and Krause, D.E., 2015. Participative and Team-Oriented Leadership Styles, *Countries' Education Level and National Innovation: The Mediating Role of Economic Factors and National Cultural Practices*, *Cross-Cultural Research*, v. 49(1), p. 20-56.
- Sharma, P.N. and Kirkman, B.L., 2015. Leveraging Leaders: A Literature Review and Future Lines of Inquiry for Empowering Leadership Research, *Group Organization Management*, v.40(2), p. 193-237.
- Sigler, H. and Pearson, CH., 2000. Creating an Empowerment Culture: Examine the Relationship between Organizational Culture and Perception of Empowerment, *Journal of quarterly management*, v.5(2), p. 27-52.
- Telfer, D. and Sharply, R., 2008. *Tourism and development in the developing world*, Rout ledge, Oxon, UK, p. 1-280.
- Thompson, K. and Schofield, P., 2007. An Investigation of the Relationship between Public Transport Performance and Destination Satisfaction, *Journal of Transport Geography*, v.15(1), p. 136-144.
- UN, 2012. Report of the United Nations Conference on Sustainable development: 1-120. [Report]. In: RIO+20, United Nations conference on sustainable development. Rio de Janeiro, 20-22 June 2012. New York: UN. Available via: [Http: // www.uncsd2012.org/ content /documents/](http://www.uncsd2012.org/content/documents/).
- UNWTO, 2010. The World Tourism Organization is a Specialized Agency of the United Nations, p. 1-82. Available via: <http://www.unwto.org/en/publications>.
- Zuo, B., Gusoy, D. and Wall, G., 2017. Residents' support for red tourism in China: The moderating effect of central government. *Annals of Tourism Research*, v. 64, p. 51-63.